

Streszczenie

Dysertacja doktorska „Tajemnica życia wiecznego w napisach i symbolach funeralnych z terenu dekanatu łochowskiego i węgrowskiego” podejmuje badanie wyrażania wiary w życie wieczne na pomnikach cmentarnych, tablicach pamiątkowych, kapliczkach przydrożnych, umieszczonych w formie epitafium. Stanowiły one źródło dla prowadzonych badań.

Celem pracy jest pomoc w odczytaniu oraz formowaniu się wiary w rzeczy ostateczne człowieka, a także umożliwienie wyboru najwłaściwszych inskrypcji, aby tę wiarę jak najlepiej wyrazić.

Realizacji postawionego w temacie pracy celu badawczego służyło przede wszystkim zebranie materiału badawczego, jakim są różnego rodzaju epitafia: głównym miejscem ich zbierania były cmentarze, w większości katolickie, ale także luterański, żydowski, sowiecki, obóz pracy i zagłady w Treblince oraz pojedyncze groby prawosławne i Świadków Jehowy.

Jeśli chodzi o metodę pracy, to złożyło się na nią: w pierwszym etapie – zebranie materiału źródłowego ze wszystkich miejsc, w których występowały, w pierwszej kolejności były to cmentarze parafialne. Następnym etapem było tematyczne uporządkowanie napisów i symboli funeralnych. Na końcu zaś, dokonana została ich ocena w świetle nauki Kościoła.

Poszczególne rozdziały podejmują następującą tematykę: pierwszy, zatytułowany *Człowiek w poszukiwaniu życia wiecznego*, ukazuje prawdę o człowieku, który od samego początku poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące jego egzystencji. Drugi, noszący tytuł, *Wiara w życie wieczne*, koresponduje z tą prawdą, odwołując się już do zebranego materiału, w którym znaleźć można teksty odnoszące się do nadziei życia wiecznego, prośby o modlitwę, wyrażaniu prawdy w zmartwychwstanie ciał oraz wstawiennictwo Maryi i świętych. Trzeci rozdział, noszący tytuł: *Czysto ludzkie przeżywanie tajemnicy śmierci*, skupia w sobie epitafia, które opisują przeżycia pozostających w żłobie, skupiając się na bólu, stracie, rozłace do tego stopnia, że zdają

się zapominać o istnieniu Pana Boga, który zbawia człowieka. Czwarty rozdział – *Obraz Boga Ojca i Jezusa Chrystusa*, podejmuje tematykę relacji do Boga Ojca i Jezusa Chrystusa. W bogactwie inskrypcji oraz wizerunków można dostrzec odniesienie do prawdy o Bożym Miłosierdziu, sprawiedliwości Bożej i o sądzie, a także o tajemniczym działaniu Boga, jako Pana życia i śmierci. Piąty rozdział, zatytułowany: *Duszpasterstwo osób przeżywających śmierć bliskich*, to konkretne wskazania duszpasterskie, mające na celu niesienie mu pomocy człowiekowi w przejściu do życia wiecznego jak oraz przygotowanie i przeprowadzenie ceremonii pogrzebowej. Właściwe przeżycie tych chwil ma zaowocować świadectwem wiary, jakim jest inskrypcja nagrobna.

Należy wskazać na wnioski, jakie wypływają z przeprowadzonych badań. Pierwszym z nich jest prawda, że umiejętność przeżywania śmierci i żałoby w duchu wiary zależy od zjednoczenia z Chrystusem Zmartwychwstałym. Na pomnikach ludzie chętnie umieszczają epitafia na grobach swych bliskich. Rzadko pojawiają się teksty odnoszące się do prawdy o zmartwychwstaniu ciał. Stosunkowo niewiele gatunkowo można znaleźć tekstów dotyczących się do prośby o modlitwę za zmarłych, choć pod względem ilościowym pojawiają się często. Wśród modlitw wstawienniczych dominuje prośba zanoszona przez wstawiennictwo Maryi. Bardzo często pojawiają się także inskrypcje wyrażające ufność w Boże Miłosierdzie. Napisy funeralne to zachęta do modlitwy, nie tylko za zmarłego, ale i o dobrą śmierć dla żyjących, ponieważ cmentarz jako miejsce święte i „mówiące” całym sobą o właściwym podejściu do życia, może stać się przestrzenią refleksji oraz odzyskania duchowej równowagi w tym właśnie temacie.

Summary

The doctoral dissertation "The secret of eternal life in inscriptions and funeral symbols from the area of Łochów and Węgrów deanery" explores the expression of faith in eternal life on cemetery monuments, commemorative plaques, wayside shrines, placed in the form of an epitaph. They constituted the source for the conducted research.

The aim of the work is to help in reading and forming faith in the ultimate things of man, as well as to enable the selection of the most appropriate inscriptions in order to express this faith in the best possible way.

The research goal set out in the subject of the work was achieved primarily by collecting research material, which are various types of epitaphs. The main places of their collection were cemeteries, mostly Catholic, but also Lutheran, Jewish, Soviet, the labor and death camp in Treblinka, and individual Orthodox and Jehovah's Witnesses graves.

As for the method of work, it consisted of: in the first stage - collecting source material from all places where funeral inscriptions appeared. In the first place, they were parish cemeteries. The next stage was the thematic arrangement of the inscriptions and funeral symbols. Finally, they were assessed in the light of the teaching of the Church.

The individual chapters deal with the following topics: the first, entitled *Man in search of eternal life*, shows the truth about a man who, from the very beginning, is looking for answers to questions about his existence. The second, entitled *Faith in eternal life*, corresponds with this truth, referring to the collected material, in which you can find texts relating to the hope of eternal life, requests for prayer, expressing the truth in the resurrection of the body and the intercession of Mary and the saints.

The third chapter, entitled: *A purely human experience of the mystery of death*, brings together epitaphs that describe the experiences of people remaining in the manger, focusing on pain, loss and separation to such an extent that they seem to forget about the existence of the Lord God who saves man.

The fourth chapter - *The Image of God the Father and Jesus Christ*, deals with the subject of the relationship to God the Father and Jesus Christ. In the wealth of inscriptions and images, one can see a reference to the truth about God's Mercy, God's justice and judgment, as well as about the mysterious activity of God as the Lord of life and death. The fifth chapter, entitled: *Pastoral care of people experiencing the death of relatives*, is specific pastoral guidelines aimed at helping the deceased in his transition to eternal life, as well as preparing and conducting the funeral ceremony. The proper experience of these moments is to bear fruit in the form of a tombstone inscription as a testimony of faith.

The conclusions that emerge from the conducted research should be indicated. The first is the truth that the ability to live death and mourning in a spirit of faith depends on union with the Risen Christ. People willingly put epitaphs on the graves of their loved ones. Unfortunately, there are rarely texts referring to the truth about the resurrection of the body. There is little variety in texts asking for prayers for the dead, although they appear frequently quantitatively. Among the prayers of intercession, the request made through the intercession of Mary is dominant. Inscriptions expressing trust in God's Mercy also appear very often. Funeral inscriptions are an encouragement to pray, not only for the deceased, but also for a good death for the living, because a cemetery as a sacred place and "telling" with its fullness about the right approach to life, can become a space for reflection and regaining spiritual balance after the loss of a loved one.